

ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
ในพื้นที่ชายแดนไทย-สปป.ลาว: กรณีศึกษาพื้นที่อุดรธานี
The Economic Impact of the COVID-19 Pandemic at Thailand-Lao PDR Border
Area: A Case Study of Udonthani

จันทวัฒน์ ศิริรัตน์¹ อัมพา แก้วกำกง² และ วทัญญู ใจบริสุทธิ์³
Jintavat Sirirat,¹ Ampa Kaewkumkong² and Watanyu Jaiborisudhi³

Article History

Receive: February 28, 2023

Revised: May 9, 2023

Accepted: May 12, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโควิด-19 ในอุดรธานี เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบจากภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบใหม่นี้อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการปัญหาในลักษณะคล้ายคลึงกันในอนาคต มีวิธีการศึกษา คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมี การสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือวิจัยสำคัญ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาครัฐและเอกชนแบ่งเป็นกลุ่มเศรษฐกิจและกลุ่มสังคมกลุ่มละ 7 คน ผลการวิจัยพบว่า อุดรธานีได้รับผลกระทบจากมาตรการปิดเมืองปิดประเทศ ซึ่งภาคการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบหนักที่สุด ขณะที่การลงทุนก็มีธุรกิจปิดตัวมากขึ้นในช่วงการระบาด กอปรกับมีแรงงานย้ายถิ่นที่สูญเสียงานและรายได้จนต้องขอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การค้าชายแดนได้รับผลกระทบไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่คือสินค้าอุปโภคและบริโภคเป็นที่ต้องการของตลาดประเทศเพื่อนบ้าน ข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษาคือ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องปรับตัวและพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสด้วยการเสริมสร้างทักษะแรงงาน เช่น การใช้ช่องทางที่หลากหลายส่งเสริมการขาย การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อธุรกิจ นอกจากนี้ หุ้นส่วนรัฐ-เอกชน-ประชาชน เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ทุกฝ่ายฝ่าฟันวิกฤตครั้งนี้ได้

คำสำคัญ : อุดรธานี ; โควิด-19 ; ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ; ไทย-สปป.ลาว ; มาตรการปิดเมือง

¹⁻³ นักวิจัย สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, Researcher, Institute of East Asian Studies, Thammasat University

ABSTRACT

This research article aimed to study the economic impact of the COVID-19 pandemic in Udonthani to endeavor to grasp about the effect from this non-traditional threat, which benefit to the management of the similar problem in the future. This research was a qualitative research using focus group discussion (FGD) as an important research instrument. The key informants were the stakeholders from public and private sectors divided into two groups: economic affairs and social affairs amount to 7 informants in each group. The result found that Udon Thani was affected by the lockdown policy, particularly tourism business was adversely affected. For the investment, there were many businesses closed down during the pandemic and there were many migrant workers lost their job and income so the government assistance was significantly desired. However, the border trade was less affected because the majority of goods are the consumer goods which highly demand in the market of the neighboring country. The important finding from this research was that the stakeholders have adjusted and turn a crisis into an opportunity by promoting employees' skills such as the using of omni-channel, using information technology for business, besides the public-private-people partnership was an important protocol that helped everyone fighting against this crisis.

Keywords : Udonthani ; COVID-19 ; Economic Impact ; Thailand-Lao PDR ; Lockdown Policy

บทนำ

พ.ศ.2563 โลกเผชิญวิกฤตที่ส่งผลกระทบอย่างใหญ่หลวงในทุกมิติ นั่นคือ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 ซึ่งเป็นภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ (New Normal) จากข้อมูลของ Worldometer (2023) ณ วันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2566 พบว่า จำนวนผู้ติดเชื้อทั่วโลกมีมากกว่า 600 ล้านคน และเสียชีวิตประมาณ 7 ล้านคน เฉพาะประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อเกือบ 5 ล้านคน และเสียชีวิตประมาณ 30,000 คน โควิด-19 จึงเป็นโรคระบาดที่คร่าชีวิตผู้คนมากที่สุดในประวัติศาสตร์ร่วมสมัย และแม้ว่ามีวัคซีนหลายชนิดป้องกันการติดเชื้อขั้นรุนแรง แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการยับยั้งการแพร่ระบาดนี้ วิกฤตการณ์นี้ผลักดันให้ทุกประเทศเลือกดำเนินมาตรการปิดเมือง (Lockdown) และจำกัดการเดินทางระหว่างประเทศอย่างเข้มงวดซึ่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจ

ไทยเป็นประเทศที่มีภาคการส่งออกและการท่องเที่ยวในสัดส่วนที่สูงจึงได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เห็นได้จากมูลค่าการส่งออกของไทย พ.ศ. 2563 ลดลงร้อยละ 5.80 (Ministry of Commerce, 2023) และจากการพึ่งพาภาคการท่องเที่ยวที่ร้อยละ 13-15 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) (Asian Development Bank, 2020) ทำให้เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงจากประมาณ 40 ล้านคนใน พ.ศ.2562 เหลือเพียง 6.70 ล้านคน และ 420,000 คน ใน พ.ศ.2563 และ พ.ศ.2564 ตามลำดับ (Bank of Thailand, 2023) ไทยจึงสูญเสียรายได้เกือบทั้งหมดจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่คิดเป็นร้อยละ 61 ของรายได้ด้านการท่องเที่ยวทั้งหมด (Krungthai Compass, 2020) ซึ่งพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก คือ ชายแดน เพราะเศรษฐกิจผูกพันกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งการค้าและท่องเที่ยว

อุดรธานีมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ถึงแม้ว่าในเชิงภูมิศาสตร์จะไม่มีอาณาเขตติดกัน แต่เพราะเป็นเมืองเป้าหมายของคนลาวในการเดินทางมาจับจ่ายใช้สอยพักผ่อนหย่อนใจ รักษาพยาบาล และทำมาหากิน อุดรธานีจึงเป็นศูนย์กลาง (Hub) ด้านการค้า บริการ และโลจิสติกส์ระหว่างไทยกับนครหลวงเวียงจันทน์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ อุดรธานีมีความสำคัญทางภูมิเศรษฐศาสตร์ของยุทธศาสตร์ลุ่มแม่น้ำโขงไทย การพึ่งพาระหว่างอุดรธานีกับสปป.ลาว ส่งผลให้อุดรธานีมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับ 4 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) ใน พ.ศ.2563 ประมาณ 108,000 ล้านบาท มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประมาณ 85,000 บาท อุดรธานียังเป็นศูนย์กลางกลุ่มเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่ประกอบด้วย อุดรธานี หนองคาย เลย หนองบัวลำภู และบึงกาฬ (National Economic and Social Development Council, 2022b) มาตรการปิดเมืองที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2563 จึงส่งผลกระทบต่ออุดรธานีทั้งด้านการค้าชายแดนที่หลายผลิตภัณฑ์ไม่สามารถส่งออกนำเข้าได้ รวมถึงมาตรการสกัดการแพร่ระบาดต่างๆ ก็ส่งผลกระทบต่อภาคขนส่งเกิดภาระต้นทุนที่เพิ่มขึ้น การลงทุนที่ตกอยู่ในภาวะชะงักงันถึงยกเลิกกิจการ เพราะไม่สามารถดำเนินการค้าและบริการได้อย่างปกติ

ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ถึงภาคแรงงานทั้งคนไทยและคนต่างด้าว ทั้งแรงงานในระบบและนอกระบบซึ่งการขาดรายได้ยังส่งผลให้เกิดความเปราะบางในสถาบันครอบครัวอีกด้วย นอกจากนี้ ภาคการท่องเที่ยวซึ่งเป็นธุรกิจที่ได้รับผลกระทบหนักที่สุด เพราะขาดแคลนนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาตินำไปสู่ความสูญเสียรายได้ต่อธุรกิจที่เกี่ยวข้องกัน

บทความนี้ในฐานะส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 บริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-สปป.ลาว: กรณีศึกษาพื้นที่อุดรธานี มุกดาหาร และอุบลราชธานี” ภายใต้การสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อแก้ปัญหาการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2564 จึงนำเสนอผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโควิด-19 ต่ออุดรธานี ตลอดจนแนวทางรับมือของประชาคมในพื้นที่ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่เคยประสบพบเจอมาก่อน

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโควิด-19 ในพื้นที่อุดรธานี เพื่อทำความเข้าใจถึงผลกระทบจากภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบใหม่นี้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการปัญหาในลักษณะคล้ายคลึงกันในอนาคต

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบของโควิด-19 ต่อประเทศกำลังพัฒนา

ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโควิด-19 ต่อประเทศกำลังพัฒนามีงานศึกษาอย่าง United Nations Development Programme (2020) ที่พบว่า การระบาดของโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจระดับมหภาคในเอเชียกลางจากราคาสินค้าส่งออกสำคัญอย่างน้ำมันปรับตัวลดลง รวมถึงการปิดพรมแดนส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานทำให้สูญเสียรายได้หมุนเวียนจำนวนมาก ขณะเดียวกันในระดับจุลภาค ผู้ประกอบการรายย่อยในภาคบริการและท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างหนักจากมาตรการปิดเมืองทำให้หนี้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น เช่นเดียวกับเศรษฐกิจอาเซียนยุคโควิด-19 จากการศึกษาของ Chong, Li and Yip (2021) พบว่า อาเซียนเผชิญกับภาวะชะลอตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งหากจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นก็ยิ่งส่งผลกระทบมากขึ้นเป็นเงาตามตัว อีกทั้งการฟื้นฟูการค้าระหว่างประเทศจะประสบกับความเชื่องช้า เพราะคู่ค้าสำคัญอย่างจีนและสหรัฐฯ ก็ใช้มาตรการแบบเดียวกัน ขณะที่ Sriyono, Biduri and Proyogi (2021) ชี้ชัดลงไปอีกว่า วิชาธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises: SMEs) ในไทย อินโดนีเซีย และมาเลเซีย ต่างได้รับผลกระทบอย่างหนักส่งผลให้ความสามารถด้านการแข่งขันลดลงอย่างชัดเจน นำไปสู่การปลดพนักงานเพื่อลดต้นทุนและพยุงธุรกิจ เป็นไปในทิศทางเดียวกับ National Economic and Social Development Council (2022a) ที่ประเมินว่า นอกจากโรคระบาดแล้ว ความเปราะบางทางเศรษฐกิจยังมาจากนโยบายประชานิยมและโครงการช่วยเหลือต่างๆ ที่ริเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ.2557 ทำให้เกิดหนี้ผูกพันกว่า 1.80 ล้านล้านบาท กอปรกับเศรษฐกิจไทยต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวและส่งออกโควิด-19 จึงส่งผลให้เศรษฐกิจไทยอยู่ในภาวะชะงักงัน นอกจากนี้ งานศึกษาของ Or, Cheng, Yue and Yuen (2021) พบว่า มาตรการปิดเมืองปิดประเทศในเอเชียมีผลให้เกิดแนวคิดชาติพันธุ์นิยมมากขึ้น (Ethnocentrism) ผ่านพฤติกรรมนิยมสินค้าที่ผลิตภายในประเทศมากขึ้น อันเป็นที่สาคติที่ไม่เป็นผลดีต่อการส่งเสริมการค้าชายแดนในอนาคต

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างหนักจากมาตรการปิดเมืองและจำกัดการเดินทาง เห็นได้จากรายงานของ Asian Development Bank (2020) ที่มองว่า ประเทศเอเชียจะได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ตามระดับการพึ่งพาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งไทยที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวร้อยละ 13-15 ของ GDP จะติดลบร้อยละ 0.84 หรือหากแย่ที่สุด GDP ก็ลดลงร้อยละ 2.36 หรือเกือบ 12,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สอดคล้องกับงานของ Škare, Soriano and Porada-Rochon (2021) ที่เผยว่า กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศที่พึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบหนักที่สุด เฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบว่า ในภาพรวมจะสูญเสียมูลค่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่แท้จริงถึง 490,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยตำแหน่งงานในธุรกิจท่องเที่ยวและขนส่งอาจหายไปถึง 47 ล้านอัตรา รวมถึงสูญเสียรายได้จากนักท่องเที่ยวมากถึง 175,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Janjua, Muhammad, Sukjai, Rehman and Zhang (2021) ที่คาดการณ์แนวโน้มการท่องเที่ยวไทยใน พ.ศ.2564 พบว่า จะเผชิญผลกระทบเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากสูญเสียรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติอันมีผลให้เศรษฐกิจไทยเผชิญกับภาวะยากลำบาก อีกทั้งการศึกษาของ Park, Kim, Kim, Lee and Giroux (2021) ยังพบว่า นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเลือกการท่องเที่ยวแบบส่วนตัวมากขึ้น และหลีกเลี่ยงสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคนหนาแน่น

ด้านแรงงาน Chong et al (2021) วิเคราะห์ว่า จำนวนคนตกงานที่เพิ่มขึ้นเป็นผลจากมาตรการปิดเมืองและจำกัดการเดินทางของอาเซียน ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานด้านแรงงานโดยเฉพาะในภาคก่อสร้างที่ขับเคลื่อนด้วยแรงงานต่างด้าว ขณะที่งานศึกษาของ National Economic and Social Development Council (2022a) พบว่า โควิด-19 เผยให้เห็นความเปราะบางของโครงสร้างแรงงานไทย ทั้งปัญหาการกระจายรายได้และแรงงานนอกระบบ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Suhardiman, Rigg, Bandur, Marschke, Miller, Pheuangsavanh, Sayatham and Taylor (2020) พบว่า แรงงานข้ามชาติคือกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการระบาด โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบหรือหลบหนีเข้าเมืองซึ่งไม่มีกฎหมายคุ้มครองกรณีถูกเลิกจ้าง การระบาดของโควิด-19 ยิ่งทำให้ขาดอำนาจต่อรองเรื่องรายได้และสภาพแวดล้อมในการทำงาน หากไม่มีรายได้เพียงพอก็จำเป็นต้องกลายเป็นคนไร้บ้านและอาศัยความช่วยเหลือจากคนอื่น

การระบาดของโควิด-19 ยังส่งผลกระทบต่อมิติสังคม เช่น ด้านสาธารณสุข นอกจากปัญหาการติดเชื้อโควิด-19 แล้วปัญหาสุขภาพจิตจากมาตรการปิดเมืองหรือโรคต่อเนื่องหลังจากหายป่วย (Post COVID-19) ก็เป็นอีกหนึ่งความท้าทาย เห็นได้จากงานศึกษาของ Zhang and Chen (2021) พบว่า ประชาชนในแอฟริกาและเอเชียได้เผชิญกับปัญหาสุขภาพจิตมากที่สุดโดยเฉพาะความเครียดและความกังวล ขณะที่คนในแถบอเมริกาใต้เผชิญกับอาการนอนไม่หลับมากที่สุด ที่สำคัญบุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นแนวหน้าเป็นกลุ่มคนที่ต้องรับมือกับปัญหาสุขภาพจิตมากกว่าตำแหน่งอื่น สอดคล้องกับงานศึกษาของ Thattrimontrichai, Weber and Apisarntharak (2021) ที่พบว่า บุคลากรทางการแพทย์แนวหน้าจำนวนมากเผชิญกับปัญหาสุขภาพจิต โดยในเอเชียมีถึงร้อยละ 27.20 พบมากในเพศหญิงอายุน้อย ผู้ที่ทำงานสัมผัสผู้ป่วยโดยตรง และขาดความเข้าใจในมาตรการป้องกัน สำหรับกลุ่มตัวอย่างของไทยพบว่ามีความกลัวกับความกังวลมากที่สุด ซึ่งวัฒนธรรมความปลอดภัยขององค์กรและการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันเป็นปัจจัยที่ช่วยลดปัญหาสุขภาพจิตนี้ได้ ด้านการศึกษา Tadesse and Muluye (2020) พบว่า การปิดสถาบันการศึกษาส่งผลกระทบต่อทุกฝ่ายโดยเฉพาะนักเรียนที่ประสบภาวะเรียนรู้ถดถอย และปัญหาสุขภาพจิต อีกทั้งประเทศกำลังพัฒนารายได้น้อยก็เจอปัญหาขาดแคลนเครื่องมือและความพร้อมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการเรียนในด้านการเดินทาง Mogaji, Adekunle, and Aririguzoh (2022) ศึกษาว่า ค่าเดินทางที่สูงขึ้นจากความต้องการใช้ระบบคมนาคมในช่วงการระบาดได้ซ้ำเติมประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งภาครัฐจำเป็นต้องลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานอย่างยั่งยืนเพื่อป้องกันผลกระทบเช่นนี้ในอนาคต

นอกจากนี้ พบว่า มีงานศึกษาเกี่ยวกับโควิด-19 เฉพาะพื้นที่อุดรธานี แบ่งเป็นด้านสาธารณสุขอย่าง Anusri (2021) ที่วิเคราะห์ว่า อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ในอุดรธานีมีบทบาทด้านการป้องกันการระบาด แต่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเพื่อสร้างแรงจูงใจและยกระดับความสามารถของตนเอง ขณะที่ Inthaboonsri (2020) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมสุขภาพช่วงโควิด-19 ระบาดในอำเภอโนนสะอาด ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนจะสามารถสร้างเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น เช่นเดียวกับงานของ Tathmee (2021) ที่ศึกษาพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุในช่วงโควิด-19 ในอำเภอลำดวน ก็ได้เสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนในการยกระดับสุขภาพของผู้สูงอายุให้มากขึ้น ส่วนด้านการศึกษา มีงานของ Saiseesod (2021) ที่ให้ข้อสรุปว่า นักเรียนในอุดรธานีประสบกับปัญหาช่วงการระบาด ทั้งในแง่ประสิทธิภาพของการเรียนที่ลดลงจากการเรียนออนไลน์ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน รวมถึงค่าใช้จ่ายจากการจัดหาอุปกรณ์สำหรับเรียนออนไลน์

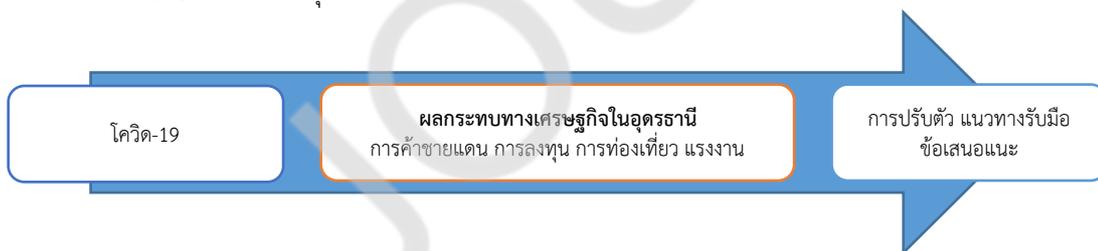
แนวทางการรับมือการระบาดของโควิด-19

สำหรับแนวทางรับมือผลกระทบทางเศรษฐกิจ National Economic and Social Development Council (2022a) และ Skare et al. (2021) เสนอว่า ไทยควรใช้แต้มต่อทุนทางสังคมที่เข้มแข็งและระบบสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพสร้างความแข็งแกร่งแก่สังคม และสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจภายในกับต่างประเทศ พร้อมเร่งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและธุรกิจการเกษตร คล้ายกับข้อเสนอของ Marome and Shaw (2021) ที่มองว่า กลไกพหุภาคีซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมพร้อมสนับสนุนเครือข่ายชุมชนและคนรากหญ้าจะเป็นพื้นฐานการรับมือภัยพิบัติของไทย ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ Chowdhury and Jomo (2020) ที่พบว่า ความเข้าใจและการสนับสนุนจากประชาชนประกอบกับความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสของภาครัฐเป็นหัวใจของความสำเร็จในการดำเนินมาตรการรับมือ ขณะที่ United Nations Development Programme (2020) เสนอว่า ไทยควรใช้โอกาสนี้ปรับปรุงระบบภาษีและแรงงาน พร้อมพัฒนาเทคโนโลยีการบริการเพื่อเชื่อมโยงกับโลก รวมถึง Sriyono et al (2021) เสนอให้มีคนกลางช่วยเหลือ SMEs โดยอาจร่วมมือกับเอกชนขนาดใหญ่เพื่อเข้าถึงเงินทุนจากงบประมาณกิจกรรมเพื่อสังคม (CSR) รวมถึงรัฐควรให้ความรู้กับ SMEs และให้ความช่วยเหลือเพื่อปรับตัวในตลาดดิจิทัลที่กำลังเติบโต นอกจากนี้ Janjua et al (2021) เน้นย้ำว่า ไทยควรเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมและพลังงานสะอาดเพื่อยกระดับภาพลักษณ์การท่องเที่ยว

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นว่า การระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในหลายมิติ เพราะโลกปัจจุบันมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก ทำให้เมื่อใช้มาตรการปิดเมืองและจำกัดการเคลื่อนย้าย เศรษฐกิจหลายประเทศจึงตกอยู่ในภาวะชะงักงันจนถึงขั้นถดถอย โดยเฉพาะไทยซึ่งเป็นประเทศพึ่งพาการส่งออกและการท่องเที่ยว การทบทวนเอกสารครั้งนี้จึงพบว่า ประเทศไทยได้รับผลกระทบแบบหลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งแต่ละพื้นที่อาจได้รับผลกระทบเหมือนหรือแตกต่างออกไปขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่นั้น ส่วนงานศึกษาในพื้นที่วิจัยที่มีอยู่ก็เน้นด้านสาธารณสุขเป็นหลัก นำมาสู่การศึกษาผลกระทบของโควิด-19 ต่อเศรษฐกิจพื้นที่ชายแดนไทย-สปป.ลาวอย่างอุดรธานี ที่มีพลวัตทางเศรษฐกิจและเอกลักษณ์ทางสังคมซับซ้อนบริบทความเป็นไปภายในพื้นที่

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทความนี้เน้นการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจในยุคโควิด-19 ซึ่งผลกระทบหมายถึง สภาวะความเป็นจริงที่ได้รับผลกระทบแล้วส่งผลเสียต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อันเป็นความต่อเนื่องจากเหตุไปสู่ผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับถัดๆ ไป (Murphy, 1981 ; Dye, 1982) เมื่อพิจารณาผลกระทบทางเศรษฐกิจตามแบบประเมินของสหประชาชาติ พ.ศ.2563 (United Nations, 2020) จะพบว่า สหประชาชาติได้กำหนดเสาหลัก (Cornerstones) สำหรับประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ 6 เสาหลัก ได้แก่ 1) ความยากจน เกิดความยากจนเป็นวงกว้างมีคนยากจนเพิ่มขึ้นประมาณ 40-60 ล้านคน 2) การจ้างงาน ประชากรกว่า 1,600 ล้านคนต้องสูญเสียรายได้ประมาณร้อยละ 60 ของรายได้ที่พึงมี 3) การโอนเงิน การโอนเงินทั่วโลกลดลง อย่างในกรณีของการโอนเงินไปกลุ่มประเทศรายได้ต่ำลดลงเกือบร้อยละ 20 4) การค้า มูลค่าของการค้าโลกลดลงร้อยละ 3 ในไตรมาสแรก และประมาณการว่ามูลค่าการค้าโลกจะลดลงถึงร้อยละ 27 ในไตรมาสที่สอง พ.ศ. 2563 5) สินค้า ราคาของสินค้าโดยรวมลดลงร้อยละ 20 อันเกิดจากการลดลงของราคาน้ำมัน 6) การท่องเที่ยว ประมาณการว่าการระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวจำนวน 850-1,100 ล้านคน คิดเป็นมูลค่าที่ต้องสูญเสียประมาณ 910,000-1,200,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตลอดจนมีบุคลากรด้านการท่องเที่ยวประมาณ 100-200 ล้านตำแหน่งได้รับผลกระทบ ดังนั้นภายใต้บริบทของการศึกษาพื้นที่ชายแดนร่วมกับการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง จึงประยุกต์แบบประเมินนี้ออกมาเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ การค้าชายแดน การลงทุน การท่องเที่ยว และแรงงาน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion : FGD) ร่วมด้วยข้อมูลเอกสารทั้งแบบปฐมภูมิและทุติยภูมิ ซึ่งบทความนี้เน้นนำเสนอผลวิจัยเฉพาะผลกระทบทางเศรษฐกิจในพื้นที่อุดรธานีเท่านั้น

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยนี้คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาครัฐและเอกชนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ในพื้นที่อุดรธานีมาร่วมอภิปรายถึงผลกระทบที่พบเจอในช่วงการระบาดและแนวทางการรับมือในรูปแบบสนทนากลุ่ม ซึ่งขนาดที่เหมาะสมคือ 5-8 คน เพราะผู้เข้าร่วมสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันผู้วิจัยก็สามารถดำเนินการอภิปรายให้อยู่ในกรอบประเด็นการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Krueger and Casey, 2014) นำมาสู่การแบ่งเป็น (1) กลุ่มผลกระทบทางเศรษฐกิจกับ (2) กลุ่มผลกระทบทางสังคม กลุ่มละ 7 คน รวมเป็น 14 คน โดยจัดสนทนากลุ่มละ 1 ครั้ง ในช่วงปลายปี พ.ศ.2565

นอกจากนี้ เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมที่สุดจึงใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากผู้ที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน (Homogenous Group) กล่าวคือ ได้รับผลกระทบหรือเข้าใจปัญหาในประเด็นสนทนาและสามารถอภิปรายร่วมกันได้ ซึ่งกลุ่มผลกระทบทางเศรษฐกิจมีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 7 คน ประกอบด้วยผู้แทนหอการค้าจังหวัด ผู้ประกอบการธุรกิจขนส่ง ค้าส่ง ค้าปลีก ท่องเที่ยว พาณิชยจังหวัด และสำนักงานจัดหางานจังหวัด กลุ่มผลกระทบทางสังคมก็มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 7 คน ประกอบด้วย ผู้แทนชุมชนจากภาคประชาสังคม อสม. ผู้แทนโรงพยาบาลเอกชน ผู้แทนหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสำนักงานจังหวัด ผู้แทนหน่วยงานด้านความมั่นคงของมนุษย์ และผู้แทนสถาบันการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวคำถามสำหรับสนทนากลุ่มเป็นเชิงคุณภาพพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง ซึ่งแนวปฏิบัติในการดำเนินการมีดังนี้

1. แนะนำผู้ร่วมสนทนากลุ่ม โครงการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม
2. เปิดคำถามให้ผู้เข้าร่วมอภิปรายได้พูดถึงผลกระทบที่ชุมชนประสบพบเจออย่างเปิดกว้าง
3. เชิญชวนหรือกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มนำเสนอวิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือการปรับตัวอุปสรรค และปัญหาต่างๆ
4. ข้อเสนอสำหรับแก้ไข รับมือ หรือปรับตัวแก่ผู้คนในพื้นที่ชายแดนที่มีความเป็นไปได้ในการนำมาปฏิบัติ รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคส่วนอื่นๆ โดยทั้งหมดดำเนินการตามข้อกำหนดจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลผ่านการจัดสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ.2565 ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลแล้วจึงนำมาประกอบกับข้อมูลเอกสารเพื่อความครบถ้วนของเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กับข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิที่เผยแพร่ในช่วง พ.ศ.2560-2565 ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) จำแนกเนื้อหาตามกรอบประเด็นที่ศึกษา ร่วมกับข้อมูลเชิงสถิติพรรณนา (Descriptive Statistical Analysis) โดยจะนำเสนอข้อมูลในรูปแบบความเรียงเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ด้วยการประยุกต์กรอบการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโควิด-19 ที่พัฒนาขึ้นโดยสหประชาชาติ

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโควิด-19 ในพื้นที่อุดรธานี เพื่อทำความเข้าใจถึงผลกระทบจากภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบใหม่นี้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการปัญหาในลักษณะคล้ายคลึงกันในอนาคต โดยการอภิปรายจะประยุกต์มาจากการอบการศึกษาของสหประชาชาติซึ่งสามารถแบ่งเป็นสองประเด็นคือผลกระทบทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การค้าชายแดน การลงทุน การท่องเที่ยว และแรงงาน ขณะที่อีกประเด็นคือ แนวทางการรับมือโดยประเด็นทั้งสองจะนำเสนอควบคู่กันไป ดังนี้

1. ภาพรวมเศรษฐกิจอุดรธานีช่วงก่อนระบาดจนถึงเริ่มผ่อนคลาย

อุดรธานีเป็นเมืองสำคัญทางเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในฐานะศูนย์กลางเศรษฐกิจทั้งภายในและระหว่างประเทศ แม้ว่า ประชากรในอุดรธานีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณ 372,000 คน หรือร้อยละ 57.30 ของผู้มีงานทำทั้งหมด ภาคอุตสาหกรรมและการค้า 82,900 คน และภาคก่อสร้าง 46,200 คนตามลำดับ (Udonthani Provincial Labour Office, 2022b) แต่จากข้อมูล พ.ศ.2563 อุดรธานีมีผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) ประมาณ 108,000 ล้านบาท มีภาคบริการสร้างรายได้มากที่สุดด้วยมูลค่า 71,000 ล้านบาทหรือคิดเป็นร้อยละ 65.70 ของ GPP เช่น การค้าปลีก (17,000) การศึกษา (13,000) สุขภาพ (5,000) เป็นต้น ตามมาด้วยภาคอุตสาหกรรมที่มีมูลค่า 19,000 ล้านบาทหรือคิดเป็นร้อยละ 17.50 ของ GPP ได้แก่ ภาคการผลิต (12,000) และอุตสาหกรรมเหมืองแร่ (5,000) ขณะที่ภาคการเกษตรมีมูลค่าราว 18,000 ล้านบาทหรือคิดเป็นร้อยละ 16.60 ของ GPP (National Economic and Social Development Council, 2022a) จะเห็นได้ว่า ภาคบริการเป็นธุรกิจหลักขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัด

การระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อทุกองคาพยพ โดยเฉพาะเมื่อประกาศใช้มาตรการปิดเมืองในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2563 ซึ่งเป็นการตัดสินใจบนพื้นฐานของการจัดลำดับความสำคัญที่ความปลอดภัยของชีวิตมาก่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้นใน พ.ศ.2563 ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ลดลงเหลือประมาณ 15.60 ล้านล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 6.20 เมื่อเทียบกับ พ.ศ.2562 การพร้อมใจปิดประเทศของแต่ละรัฐชาติยังทำให้สถานการณ์แย่ง โดยเฉพาะไทยที่ภาคบริการ เช่น การท่องเที่ยว และภาคอุตสาหกรรม เช่น การส่งออก มีสัดส่วนในโครงสร้างเศรษฐกิจร้อยละ 60.70 และร้อยละ 30.50 ตามลำดับ สอดคล้องกับงานของ Chong et al (2021) ที่วิเคราะห์ว่า ยิ่งจำนวนผู้ติดเชื้อสูงขึ้นยิ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ มาตรการปิดเมืองปิดประเทศก็ยิ่งทำให้การฟื้นฟูเศรษฐกิจช้าลง นอกจากนี้ สถานะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทำให้ผู้คนจำนวนมากไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างปกติจนถึงตกงาน เห็นได้จาก รายได้เฉลี่ยต่อหัว (GDP per Capita) ของคนไทยลดลงเหลือประมาณ 225,000 บาทต่อปี หรือลดลงร้อยละ 7.60 เช่นเดียวกับรายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนอุดรธานีที่ลดลงเหลือประมาณ 85,900 บาทต่อปี หรือลดลงร้อยละ 4.76 เมื่อเทียบกับปีก่อน แม้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้นประมาณ 86,000 บาท แต่ก็คิดเป็นร้อยละ 0.07 เท่านั้น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้เฉลี่ยต่อหัวในระดับประเทศ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอุดรธานี

ปี	GDP	GRP ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	GPP อุดรธานี	GDP per Capita	GRP per Capita	GPP per Capita
2560	15,488,664 (4.10)*	1,510,987	109,156 (1.40)*	225,095	80,927	88,673
2561	16,373,340 (4.20)*	1,568,619	109,685 (4.80)*	236,850	84,434	88,194
2562	16,892,310 (2.30)*	1,594,886	111,980 (0.70)*	243,787	86,171	90,269
2563	15,636,891 (-6.20)*	1,590,894	108,113 (-4.70)*	224,962	86,233	85,982
2564	16,166,598 (1.50)*	n/a	n/a	232,176	n/a	n/a

หน่วย: ล้านบาท *(ร้อยละเทียบกับปีต่อปี)

ที่มา : National Economic and Social Development Council, 2022a

สอดคล้องกับผู้ประกอบการในอุดรธานีที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “มาตรการปิดเมืองปิดประเทศมีผลกระทบอย่างหนักต่อการดำเนินธุรกิจ” โดยเฉพาะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวและสถานบันเทิง เพราะเป็นสถานที่รวมตัวของผู้คนมากหน้าหลายตา มีเพียงธุรกิจวัสดุก่อสร้าง ของตกแต่งบ้าน และสินค้าอุปโภคบริโภคที่ได้รับผลกระทบน้อย เพราะเป็นสินค้าจำเป็นต่อการยังชีพ รวมถึงกำลังซื้อจากแรงงานย้ายถิ่นที่เดินทางกลับบ้านหลังจากหลายธุรกิจในเขตเมืองอุตสาหกรรมต้องปิดตัวลงหรือลดการผลิต เช่น การซื้อหลังคาเมทัลชีทเพื่อซ่อมแซมบ้าน ตลอดจนการปรับเปลี่ยนของผู้ประกอบการส่งออกที่หันมาให้ความสำคัญกับตลาดภายในมากขึ้น ขณะเดียวกันก็พัฒนาบุคลากรให้มีทักษะที่หลากหลาย (Multi-skills) เช่น ร้านสะดวกซื้อมินิโยบายเคาะประตูบ้าน ตั้งบูธหน้าร้าน และไลฟ์ขายของออนไลน์

ใน พ.ศ.2564 ผู้คนรู้จักกับโควิด-19 มากขึ้น ประกอบกับอัตราฉีดวัคซีนที่สูงขึ้นทำให้เริ่มผ่อนคลายมาตรการปิดเมืองปิดประเทศ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเดินทางสัญจรกลับมาใช้ชีวิตชีวาภายใต้วิถีชีวิตแบบใหม่ โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่า วัคซีนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เศรษฐกิจอุดรธานีฟื้นตัวเร็วขึ้น ดังที่วันชัย อนุตรชัชวาลย์ ประธานหอการค้าจังหวัดอุดรธานีกล่าวเมื่อกลางปี พ.ศ.2564 ว่า “อยากได้วัคซีนมาเพื่อเปิดเมืองค้าขายเป็นเมืองปลอดภัยได้ เชื่อว่าคนสปป.ลาวอยากเข้ามาในเมืองไทย” เช่นเดียวกับที่ธนกร วีระชาติยานุกุล ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานีที่กล่าวในช่วงปลายปี พ.ศ.2564 ว่า “ปัจจุบันบรรยากาศของภาคธุรกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดทยอยดีขึ้นต่อเนื่อง หลังจากที่ประชาชนได้รับวัคซีนในปริมาณที่มากระดับหนึ่งแล้ว ทำให้มีการใช้ชีวิตเป็นปกติมากขึ้น” (Prachachat, 2021a, 2021b) ตลอดจนการออกมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล ทำให้เศรษฐกิจของประเทศในภาพรวมกระเตื้องขึ้นมา โดยมี GDP ร้อยละ 1.50 ใน พ.ศ.2564 เช่นเดียวกับเศรษฐกิจของอุดรธานีที่เริ่มเห็นสัญญาณฟื้นตัวในช่วงไตรมาสสองของ พ.ศ.2564 จากดัชนีผลผลิตภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 17.80 ตามปริมาณการใช้ไฟฟ้า เช่นเดียวกับภาคบริการที่ขยายตัวร้อยละ 11.20 จากการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มของโรงแรมที่มีมากขึ้น (Udonthani Provincial Labour Office, 2022b) สำหรับ พ.ศ.2565 การผ่อนคลายมาตรการสกัดกั้นโควิด-19 จนผู้คนเกือบกลับมาใช้ชีวิตเป็นปกติ เช่น การยกเลิก Thailand

Pass การยกเลิก พรก. ฉุกเฉิน รวมถึงยุบศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหมดกลับมาดำเนินการได้ โดยเฉพาะสถาบันเทึง โรงแรม ห้างสรรพสินค้า ร้านอาหาร และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้ในภาพรวมเศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวของ GDP ร้อยละ 1.80 และ ร้อยละ 2.50 ในไตรมาสแรก และไตรมาสสองตามลำดับ และคาดการณ์ว่า GDP พ.ศ.2565 จะขยายตัวในกรอบร้อยละ 2.70-3.20 (National Economic and Social Development Council, 2022b)

2. การค้าชายแดน

การค้าชายแดนเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลให้ความสำคัญ เพราะเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจตั้งแต่ต้นน้ำยันปลายน้ำ การระบาดของโควิด-19 จนต้องปิดช่องทางชายแดนเพื่อสกัดกั้นโรคที่ติดมากับผู้สัญจร รวมถึงความกังวลต่อการปนเปื้อนมากับสินค้าส่งออกส่งผลกระทบต่อพลวัตเศรษฐกิจชายแดน สอดคล้องกับงานศึกษาของ Or et al (2021) ที่พบว่าการระบาดของโควิด-19 ก่อให้เกิดพฤติกรรมนิยมสินค้าที่ผลิตภายในประเทศตนเองมากขึ้น ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการส่งเสริมการค้าชายแดน อย่างไรก็ตาม จากมูลค่าการค้าชายแดนไทย-สปป.ลาว ใน พ.ศ.2563 ภาพรวมการค้าชายแดนได้รับผลกระทบไม่มากนัก โดยยอดส่งออกลดลงร้อยละ 12.10 แต่ยอดนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.30 ทำให้ยอดการค้ารวมลดลง ร้อยละ 4 เท่านั้น โดยสินค้าส่งออก 5 อันดับแรก ได้แก่ น้ำมันดีเซล สินค้าปศุสัตว์ น้ำมันสำเร็จรูป รถยนต์นั่ง และสินค้าอุตสาหกรรมอื่นๆ ส่วนสินค้านำเข้า 5 อันดับแรก ได้แก่ เชื้อเพลิง ทองคำ ผักและของปรุงแต่งจากผัก ทองแดงและผลิตภัณฑ์ และเครื่องรับ-ส่งสัญญาณและอุปกรณ์ติดตั้ง และใน พ.ศ.2564 มูลค่าการค้ารวมเติบโตมากกว่า พ.ศ.2561 เล็กน้อย ที่สำคัญมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 17.20 เมื่อเทียบกับปีก่อน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สถิติการค้าชายแดนไทย-สปป.ลาว (พ.ศ. 2560-2564)

ปี	ส่งออก (ล้านบาท)	เปลี่ยนแปลงปีต่อปี (ร้อยละ)	นำเข้า (ล้านบาท)	เปลี่ยนแปลงปีต่อปี (ร้อยละ)
2560	127,800	-6.20	75,400	13.40
2561	128,800	-1.80	84,700	11.80
2562	117,800	-8.40	79,500	-6.10
2563	103,200	-12.10	86,200	8.30
2564	124,700	17.20	90,000	4.20

ที่มา : Department of Foreign Trade, 2022

สอดคล้องกับการค้าชายแดนหนองคายซึ่งเป็นจุดการค้าชายแดนหลัก เพราะมีการส่งออกผ่านเส้นทางนี้ ร้อยละ 45.50 และนำเข้าร้อยละ 15.60 ของการค้าชายแดนระหว่างสองประเทศ และถือเป็นเส้นทางหลักการค้าชายแดนจากอุดรธานี ซึ่งมูลค่าการค้ารวมใน พ.ศ.2563 เพิ่มขึ้นราว 1,000 ล้านบาทหรือร้อยละ 2.10 (Department of Foreign Trade, 2022) ตัวแทนผู้ประกอบการได้อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า เนื่องจากสินค้าส่งออกหลักเป็นสินค้าจำเป็นในชีวิตประจำวัน ทำให้ต้องผ่อนผันการค้าชายแดนให้สามารถส่งออก-นำเข้าได้อยู่ ยังไม่นับรวมการค้าชายตามประเพณีหรือช่องทางธรรมชาติที่มีอีกจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญของการค้าชายแดนในช่วงนี้ คือ ขั้นตอนตรวจสอบทั้งคนและสินค้าเพื่อสกัดโควิด-19 ทำให้การขนส่งล่าช้า เพิ่มต้นทุน และสินค้าบางประเภทก็ไม่อาจปฏิบัติตามขั้นตอนได้ทั้งหมด เช่น การขนส่งกระจกที่สปป.ลาว กำหนดให้เปลี่ยนหัวลากรถบรรทุกเมื่อข้ามเขตแดนโดยใช้รถและคนของตนเอง แต่ในทางปฏิบัติพบว่า ไม่มีคนและหัวลากเพียงพอต่อการใช้งาน

สำหรับผู้ประกอบการรายใหญ่ เช่น ห้างสรรพสินค้า ห้างค้าส่ง ต่างได้รับผลกระทบจากการหายไปของลูกค้าชาวลาว ดังที่ผู้ประกอบการได้กล่าวว่า “ในช่วงการระบาด ห้างฯ ไล่ลงอย่างเห็นได้ชัด เพราะไม่เพียงขาดลูกค้าไทย แต่รวมถึงลูกค้ากลุ่มใหญ่จากสปป.ลาว เห็นได้จากลานจอดไม่มีรถป้ายเหลือง (รถส่วนบุคคลของสปป.ลาว) จึงจำเป็นต้องปรับระดับประคองให้ทุกฝ่ายอยู่รอดไปด้วยกัน” ขณะเดียวกันก็พลิกวิกฤตมาเป็นโอกาสด้วยการเสริมสร้างทักษะให้แก่พนักงาน โดยเฉพาะการขายของออนไลน์ นอกจากนี้ สำนักงานใหญ่มียุทธศาสตร์ขยายการลงทุนในประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งโควิด-19 ยิ่งตอกย้ำถึงความสำคัญของการกระจายความเสี่ยงด้วยการขยายสาขาไปประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น เพื่อลดปัญหาจากมาตรการปิดประเทศในอนาคต เช่น ยุทธศาสตร์ 5 ปี (พ.ศ.2565-2569) ของบริษัทเบอร์ลี ยูคเกอร์ (BJC) เน้นขยายสาขาบิ๊กซี (Big C) และมินิบิ๊กซี (mini Big C) ในอินโดจีน โดยในสปป.ลาว ตั้งเป้าสร้างบิ๊กซีไฮเปอร์มาร์เก็ต 2 สาขา และขยายสาขามินิบิ๊กซี

เพิ่มเป็น 245 สาขา จากปัจจุบันมีอยู่ 57 สาขา หลังจากใน พ.ศ.2561 ได้ร่วมมือกับเอ็มพอยท์มาร์ท (M-point Mart) ร้านสะดวกซื้อของสปป.ลาวที่มี 45 สาขาอยู่เดิมแล้ว รวมถึงการใช้โมเดลร้านโดนใจสร้างหุ้นส่วนกับร้านค้าปลีกท้องถิ่น (ร้านค้าแคมทางในภาษาลาว) เพื่อสั่งซื้อสินค้ากับบิกซีโดยตรง (Brand Buffet, 2022) เช่นเดียวกับซีพีออลล์ (CPALL) หลังจากได้สิทธิ์ดำเนินงานร้าน 7-11 ในสปป.ลาว ระยะแรก 30 ปี ก็กำลังรอสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลายแล้วจึงดำเนินการตามแผนเข้าไปเปิดสาขาทั้งใน สปป.ลาว และกัมพูชา ซึ่งเดิมตั้งเป้าว่าจะเปิดสาขาแรกภายใน พ.ศ.2565 (Bangkokbiz News, 2021) สอดคล้องกับตัวแทนต่างๆ ที่กล่าวถึงเป้าหมายของบริษัทแม่ที่ต้องการเข้าไปลงทุนโดยตรงในประเทศเพื่อนบ้าน

จากการศึกษาทำให้พบว่า แม้ว่าจะเผชิญอุปสรรคจากมาตรการปิดเมือง แต่เนื่องจากสินค้าส่งออกหลักเป็นสินค้าอุปโภคและบริโภคที่มีความต้องการสูงในประเทศเพื่อนบ้านทำให้ได้รับผลกระทบไม่หนักดังคาด แต่มาตรการป้องกันโรคบางครั้งก็กลายเป็นอุปสรรคในทางปฏิบัติ ขณะเดียวกันการที่บริษัทใหญ่เร่งขับเคลื่อนนโยบายขยายการลงทุนในอินโดจีนก็สร้างความกังวลใจไม่น้อยในกลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ถึงความเป็นไปได้ของกำลังซื้อที่จะหายไปพร้อมกับลูกค้าชาวลาว อันเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอาจเปลี่ยนโฉมหน้าการค้าชายแดนก็เป็นได้

3. การลงทุน

การลงทุนเป็นอีกตัวชี้วัดสภาพเศรษฐกิจในพื้นที่ซึ่งสถิติการจดทะเบียนหรือยกเลิกกิจการก็ช่วยทำให้มองเห็นภาพรวมเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง เช่นใน พ.ศ.2563 หลังประกาศปิดเมืองก็มีการจดทะเบียนยกเลิกกิจการในอุดรธานี ถึง 45 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 57.70 เมื่อเทียบกับ พ.ศ.2562 สะท้อนถึงปัญหาการดำเนินธุรกิจในช่วงเวลาดังกล่าว แต่เมื่อเข้า พ.ศ.2564 การผ่อนคลายมาตรการปิดเมืองและริเริ่มมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจต่างๆ ทำให้ยอดจดทะเบียนนิติบุคคลใหม่เพิ่มขึ้น 50 ราย เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 92.30 ซึ่งนิติบุคคลที่ตั้งใหม่มากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ขายส่งขายปลีก ก่อสร้างขนส่ง และสถานที่เก็บสินค้า การบริหารและบริการสนับสนุน และวิชาชีพวิทยาศาสตร์และวิชาการ (Udonthani Provincial Labour Office, 2022a) สอดคล้องกับ Sriyono et al (2021) ที่ว่าธุรกิจ SMEs คือกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจนต้องใช้นโยบายลดพนักงานเพื่อพยุงกิจการ แต่ในกรณีของอุดรธานีหลายธุรกิจเจอปัญหาหนักจนต้องปิดกิจการ อย่างไรก็ตามผู้แทนพาณิชย์จังหวัดได้ให้ข้อสังเกตว่า ตัวเลขจดทะเบียนยกเลิกกิจการอาจไม่สะท้อนภาพความเป็นจริงถึงผลกระทบจากโควิด-19 เพราะหลายกิจการพยายามฝ่าฟันวิกฤตครั้งนี้ไปได้ แม้จะได้รับผลกระทบอย่างหนักก็ตาม

สำหรับการจดทะเบียนจัดตั้งหรือยกเลิกโรงงานนั้น ทั้งใน พ.ศ.2563 และใน พ.ศ.2564 ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญที่สะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจในขณะนั้น แต่กับพบว่า ใน พ.ศ.2564 การลงทุนของภาคเอกชนขยายตัวร้อยละ 6.90 จากจำนวนสินเชื่อเพื่อการลงทุนที่เพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมภายในจังหวัดก็มีการขยายตัวร้อยละ 3.10 จากจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและการเพิ่มทุนจดทะเบียน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมประเภทคอนกรีตผสมเสร็จ (Udonthani Provincial Labour Office, 2022a) นอกจากนี้ ผู้แทนพาณิชย์จังหวัดได้ให้มุมมองไว้ว่า ในช่วงการระบาดมีการจดทะเบียนพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนถึงการปรับตัวของผู้ประกอบการที่หันมาใช้บริการขายออนไลน์มากขึ้น เช่นเดียวกับหน่วยงานของรัฐอย่างสำนักงานพาณิชย์จังหวัดก็ต้องปรับกลยุทธ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการในพื้นที่ ทั้งการเสริมความรู้การขายออนไลน์ และการเจรจาธุรกิจแบบเสมือนจริง (Virtual Business) จากเดิมที่เน้นการพบปะตัวต่อตัว (Face-to-Face) ทั้งนี้ ในการเข้าไปมีส่วนร่วมด้านการขายออนไลน์จะเน้นที่การเสริมทักษะ (Upskill) เพราะผู้ประกอบการมีทักษะและประสบการณ์ในสินค้าและธุรกิจนั้นเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

4. การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากมาตรการปิดเมืองปิดประเทศ ทำให้ผู้ประกอบการทั้งโดยตรง เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม สถานที่ท่องเที่ยว การขนส่งโดยสาร และโดยอ้อมอย่างร้านอาหารและสถานบันเทิงต่างได้รับผลกระทบเชิงลบ ดังที่ตัวแทนธุรกิจท่องเที่ยวในอุดรธานีได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวว่าการประกาศใช้มาตรการปิดเมืองทำให้ตัวเองต้องหยุดกิจการนำเที่ยว โดยเฉพาะการนำเที่ยวฝั่งสปป.ลาว แต่เมื่อผ่อนปรนมาตรการเดินทางข้ามจังหวัดก็พอมีนักท่องเที่ยวไทยมาบ้าง เนื่องจากจุดขายการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและความเชื่อ เช่น วัดป่าภูก้อน วัดป่าบ้านตาด พระธาตุดอนแก้ว วัดภูตะเกาทอง คำชะโนด เป็นต้น เช่นเดียวกับรองประธานหอการค้าจังหวัดที่เสริมว่าทุกคนต่างประสบความยากลำบาก โดยเฉพาะธุรกิจสถานบันเทิงที่ถูกเพ่งเล็ง ยิ่งผู้เช่าและพนักงานยิ่งเจอปัญหาหนักซึ่งตนเองพยายามประคับประคองให้ทุกคนผ่านไปได้อย่างน้อยก็ผ่อนผันค่าเช่าและให้ใช้สถานที่ค้าขายอย่างอื่นไปพลางก่อน

ตารางที่ 3 จำนวนนักท่องเที่ยวในอุดรธานี (พ.ศ. 2560-2564)

ปี	นักท่องเที่ยวไทย	เปลี่ยนแปลงปีต่อปี (ร้อยละ)	นักท่องเที่ยวต่างชาติ	เปลี่ยนแปลงปีต่อปี (ร้อยละ)
2560	3,420,000	8.30	155,000	9.10
2561	3,560,000	3.90	159,000	2.50
2562	3,830,000	7.70	182,400	14.20
2563	2,200,000	-42.60	35,400	-80.5
2564	948,000	-56.90	1,450	-95.90

ที่มา : Ministry of Tourism and Sport, 2021

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่า ใน พ.ศ.2563 จำนวนนักท่องเที่ยวในอุดรธานีลดลงอย่างมาก โดยนักท่องเที่ยวไทยลดลงร้อยละ 42.60 เหลือเพียง 2,200,000 คน ขณะที่นักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงถึงร้อยละ 80.50 เหลือเพียง 35,400 คน เท่านั้น โดยส่วนใหญ่เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในช่วงต้นปีก่อนบังคับใช้มาตรการปิดเมือง ซึ่งใน พ.ศ.2564 การท่องเที่ยวของอุดรธานียังคงซบเซาลงอีกเมื่อขาดแคลนนักท่องเที่ยวจากต่างชาติ มีเพียงนักท่องเที่ยวไทยราว 950,000 คน ลดลงร้อยละ 56.90 สอดคล้องกับดัชนีผลผลิตภาคบริการที่ลดลงต่อเนื่องนับตั้งแต่โควิด-19 ระบาด โดยในเดือนตุลาคม พ.ศ.2564 ดัชนีฯ ย่อตัวลง ร้อยละ 29.10 เนื่องจากโรงแรมไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้ (Udonthani Provincial Labour Office, 2022a)

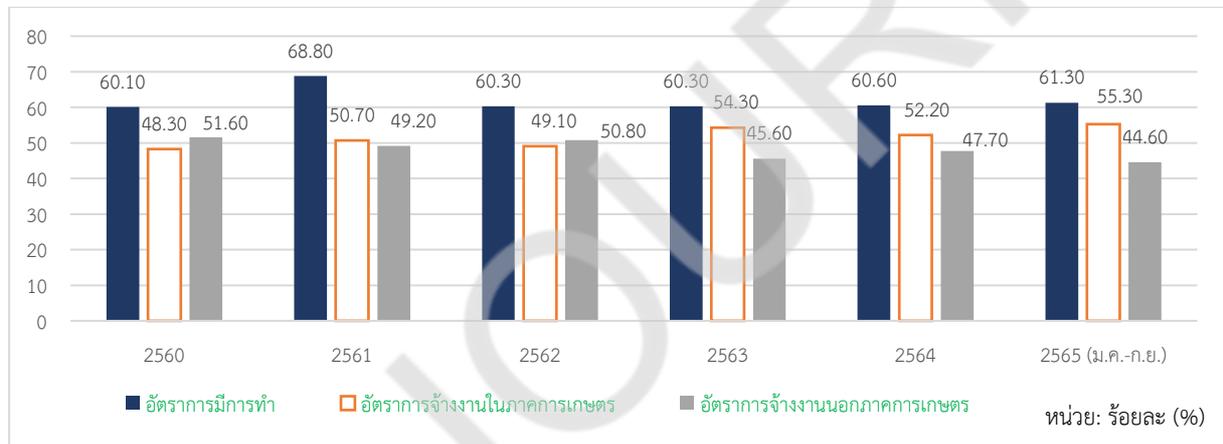
การขาดแคลนนักท่องเที่ยวยังหมายถึงการขาดรายได้เข้าจังหวัด ใน พ.ศ.2563 รายได้จากนักท่องเที่ยวไทยเหลือเพียง 5,500 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 48.50 ขณะที่รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเหลือเพียง 170 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 75.60 เมื่อเทียบกับปีก่อน ส่วนใน พ.ศ.2564 รายได้จากนักท่องเที่ยวไทยเหลือแค่ 2,100 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 66.70 และแทบไม่มีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเลย จากข้อมูลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาพบว่า นักท่องเที่ยวลาวคือนักท่องเที่ยวต่างชาติอันดับ 1 ของอุดรธานี โดยใน พ.ศ.2560 มีนักท่องเที่ยวลาวมาอุดรธานีประมาณ 14,700 คน (ร้อยละ 24.90) ใน พ.ศ.2561 มีประมาณ 15,700 คน (ร้อยละ 25.90) และใน พ.ศ.2562 เพิ่มขึ้นราว 19,200 คน (ร้อยละ 28.60) ของนักท่องเที่ยวต่างชาติ สำหรับ พ.ศ.2563 สามารถอนุมานจากภาพรวมการท่องเที่ยวไทยที่นักท่องเที่ยวลาวเดินทางเข้าไทยลดลงเหลือเพียง 380,000 คน จากเดิมมีถึง 1,850,000 คน ใน พ.ศ.2562 หรือลดลงร้อยละ 79.40 ยิ่งใน พ.ศ.2564 มีนักท่องเที่ยวลาวเดินทางเข้าไทยเพียง 733 คน หรือลดลงร้อยละ 99.80 แสดงถึงผลกระทบอย่างรุนแรงจากมาตรการปิดประเทศ (Ministry of Tourism and Sport, 2021) สอดคล้องกับ Asian Development Bank (2020) ; Škare et al (2021) ; Janjua et al (2021) ที่เห็นตรงกันว่า ประเทศที่พึ่งพาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในสัดส่วนสูงต้องเผชิญกับวิกฤตหนักกว่า โดยเฉพาะไทยที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก

อีกทั้งแม้สถิติบ่งชี้ว่า คนไทยคือกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักของอุดรธานี แต่จากการให้ข้อมูลของตัวแทนผู้ประกอบการพบว่า นักท่องเที่ยวลาวที่มีฐานะมีความสำคัญกับเศรษฐกิจของจังหวัด เพราะเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อ ต้องการสินค้าและบริการระดับสูง กล่าวอีกนัยหนึ่ง แมว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยแต่ก็มีการใช้จ่ายต่อหัวสูง นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวจีนและตะวันตกก็เป็นอีกกลุ่มเป้าหมายที่คาดหวังให้เดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น ดังนั้นเมื่อผ่อนคลายมาตรการต่าง ๆ ผู้ประกอบการในพื้นที่จึงคาดหวังถึงรายได้จากการท่องเที่ยวมาฟื้นฟูเศรษฐกิจ ทั้งการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิมและการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism) ขณะเดียวกันการเปิดเดินรถไฟจีน-สปป.ลาว ก็มีสวนกระตุ้นการท่องเที่ยวของอุดรธานี โดยตัวแทนธุรกิจนำเที่ยวได้ให้ข้อมูลว่า หลังจากผ่อนคลายมาตรการปิดประเทศก็มีนักท่องเที่ยวไทยนิยมเดินทางไปสปป.ลาวมากขึ้น โดยเฉพาะการขึ้นรถไฟที่เชื่อมโยงเมืองท่องเที่ยวยอดนิยมทั้งนครหลวงเวียงจันทน์ เวียงเวียง และหลวงพระบาง ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งคือ นักธุรกิจที่เดินทางไปดูช่องทางขยายธุรกิจ การมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกมากขึ้นสร้างความหวังถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่อุดรธานี ดังที่ ธนกร วีระชาติยานุกูล ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี ได้กล่าวว่า “หากภาคธุรกิจและการท่องเที่ยวไทยเตรียมพร้อมรับมือดี โครงการรถไฟจีน-สปป.ลาวจะเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายใหม่ของระบบเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวไทย เพราะรถไฟเส้นนี้จะช่วยลดต้นทุนการขนส่งสินค้าและระยะเวลาให้เร็วขึ้น ซึ่งประเมินกันว่าจากนครคุนหมิงถึงหนองคายจะใช้เวลาไม่เกิน 15 ชั่วโมง จากเดิมใช้ใช้เวลา 2 วัน ขณะที่ภาคการท่องเที่ยวนั้นก็จะเป็นโครงข่ายที่เชื่อมต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยวจีนและลาวให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานสะดวกมากขึ้น พร้อมกับต้นทุนการเดินทางที่ถูกลง” (Prachachat, 2021a) เมื่อพิจารณาจากทิศทางนี้ หากรถไฟ

ทางคู่และรถไฟความเร็วสูงไทย-จีนมาถึงอุดรธานี การท่องเที่ยวที่นี้น่าจะเติบโตมากขึ้น สอดคล้องกับ Janjua et al (2021) ที่เห็นว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมจะช่วยเร่งฟื้นฟูภาคการท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น

5. แรงงาน

มาตรการปิดเมืองใน พ.ศ.2563 ส่งผลกระทบต่อภาคแรงงานไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง หากวิเคราะห์จากแผนภูมิที่ 1 จะพบว่า อัตราการมีงานทำในพื้นที่ยังสามารถรับมือกับการระบาดของโควิด-19 และมาตรการปิดเมืองได้ดี เพราะในภาพรวมอยู่ในระดับเสถียรภาพ เนื่องจากยังคงอัตราการมีงานทำในระดับร้อยละ 60 เหมือนกับช่วงก่อนการระบาด แต่ก็มีมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ้างในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงงาน เนื่องจากพบว่า ใน พ.ศ.2563 มีแรงงานภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 54.30 ขณะที่แรงงานนอกภาคการเกษตรลดลงเหลือร้อยละ 45.60 อีกทั้งยังพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวตำแหน่งงานด้านที่พักแรมและบริการอาหารเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัย โดยใน พ.ศ.2562 มีตำแหน่งงานนี้อยู่ราว 36,000 ตำแหน่ง แต่ใน พ.ศ.2563 ลดลงเหลือ 33,300 ตำแหน่ง และลดลงต่อเนื่องเหลือแค่ 32,300 ตำแหน่ง ขณะที่ในไตรมาสแรก พ.ศ.2565 มีสัญญาณฟื้นตัวดีจากการเพิ่มขึ้นของตำแหน่งงานนี้ราว 36,700 ตำแหน่ง อย่างไรก็ตาม การหมุนเวียนแรงงานจากภาคอื่นๆ สู่ภาคการเกษตรขึ้นอยู่กับฤดูเพาะปลูก ซึ่งช่วงปลายปีถึงต้นปีเป็นฤดูกาลท่องเที่ยวที่มีตำแหน่งงานด้านโรงแรมและอาหารเพิ่มขึ้น แต่ในช่วงไตรมาสสองและสามของ พ.ศ.2565 ตำแหน่งงานด้านนี้ลดลงเหลือประมาณ 29,000 และ 21,000 ตำแหน่ง ตามลำดับ ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่เปราะบางยังไม่ทันฟื้นตัวก็เจอกับวิกฤตรัสเซีย-ยูเครนที่นำไปสู่อีกวิกฤตหนึ่งคือ เงินเฟ้อทั่วโลก ดังแผนภูมิที่ 1

ที่มา : Udonthani Provincial Labour Office, 2020-2022

แผนภูมิที่ 1 อัตราการมีงานทำในอุดรธานี (พ.ศ. 2560-2564)

จากตารางที่ 4 ผู้ประกันตนที่ขึ้นทะเบียนมาตรา 33 อยู่ในระดับเสถียรภาพมาตั้งแต่ พ.ศ.2560 สอดคล้องกับอัตราการมีงานทำของอุดรธานี อย่างไรก็ตาม พบว่าจำนวนผู้ขอรับประโยชน์จากการเลิกจ้างสูงถึงร้อยละ 1,384.40 ใน พ.ศ.2563 จากเดิมมีเพียงร้อยละ 34.30 เท่านั้น เช่นเดียวกับผู้ถูกเลิกจ้างที่มากขึ้นทะเบียนไว้ก็เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ร้อยละ 226.50 ทั้งนี้ใน พ.ศ.2562 มีผู้ขึ้นทะเบียนน้อยกว่า พ.ศ.2561 ที่ร้อยละ -19.90 ด้วยซ้ำไป ตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าในอุดรธานีอัตราการมีงานทำอยู่ในระดับเสถียรภาพ แต่ในทางกลับกันแรงงานย้ายถิ่นคือผู้ได้รับผลกระทบอย่างหนักจึงกลับบ้านแล้วใช้สิทธิขอรับประโยชน์ทดแทนจากประกันสังคม แต่เมื่อรัฐผ่อนคลายมาตรการปิดเมือง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เริ่มกลับมาดำเนินการตามแบบปกติวิถีใหม่ จำนวนผู้ขึ้นทะเบียนถูกเลิกจ้างและว่างงานก็ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ใน พ.ศ.2564 และ พ.ศ.2565 คือ จำนวนผู้ขึ้นทะเบียนถูกเลิกจ้างลดลงเหลือร้อยละ -79.10 และร้อยละ -37.50 ส่วนจำนวนผู้ขึ้นทะเบียนเป็นคนว่างงานก็ลดลงร้อยละ -30.70 และร้อยละ -30.20 นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังได้กล่าวว่า แรงงานนอกระบบทั้งคนไทยและต่างด้าวคือ กลุ่มที่ได้รับผลกระทบหนักกว่าแรงงานในระบบที่ยังพอมีสวัสดิการจากรัฐ ทำให้ชุมชนต้องประสานความร่วมมือเพื่อช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ สอดคล้องกับ National Economic and Social Development Council (2022a) ที่วิเคราะห์ว่า การระบาดครั้งนี้เผยให้เห็นความเปราะบางของแรงงานนอกระบบไทย และ Suhardiman et al (2020) ที่พบว่า แรงงานต่างด้าวในไทยต้องเจอกับความยากลำบากมากขึ้นในการทำงาน โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบและหลบหนี

เข้าเมือง เพราะการระบาดของโควิด-19 ยิ่งทำให้แรงงานกลุ่มนี้ต้องตกงานก่อนกลุ่มอื่น หรือสูญเสียอำนาจต่อรองทั้งรายได้ และสภาพแวดล้อมการทำงาน

ตารางที่ 4 การขึ้นทะเบียนผู้ประกันตนมาตรา 33 ขอรับผลประโยชน์ทดแทนกรณีว่างงาน และการเลิกจ้างลูกจ้างในระบบ ประกันสังคม (พ.ศ.2560-2565)

ปี	มาตรา 33 (ร้อยละ)	ว่างงาน (ร้อยละ)	ถูกเลิกจ้าง (ร้อยละ)
2560	1.50	7.90	-55.20
2561	0.60	29.70	-20.40
2562	1.60	-19.90	34.30
2563	1.10	226.50	1,384.40
2564	2.50	-30.70	-79.10
2565 (ม.ค.-ก.ย.)	2.30	-30.20	-37.50

ที่มา : Udonthani Provincial Labour Office, 2019-2022

แรงงานย้ายถิ่นยังรวมถึงแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศด้วย แรงงานกลุ่มนี้มีความสำคัญกับเศรษฐกิจอุดรธานี เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ส่งออกแรงงานไปต่างประเทศมากที่สุดของไทย ส่งรายได้กลับบ้านปีละหมื่นล้านบาท โดยประเทศที่แรงงานอุดรธานีไปทำงานมากที่สุด ได้แก่ ไต้หวัน อิสราเอล เกาหลีใต้ สวีเดน และญี่ปุ่น แต่เมื่อเกิดการระบาดก็ส่งผลกระทบต่อทั้งการส่งออกแรงงานและบางส่วนที่ประสงค์กลับบ้านประเทศ ทำให้ใน พ.ศ.2563 ในภาพรวมแรงงานไทยในต่างประเทศลดลงมากกว่าร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับ พ.ศ.2562 ซึ่งแรงงานจากอุดรธานีก็เช่นเดียวกันเพราะลดลงมากกว่าครึ่ง สถานการณ์ดูเหมือนจะดีขึ้นเล็กน้อยใน พ.ศ.2564 แต่ก็ยังอยู่ระดับที่ต่ำกว่ามากก่อนการระบาด อย่างไรก็ตามผู้แทนจากสำนักงานแรงงานจังหวัดได้ให้ข้อมูลว่า สถานการณ์แรงงานในต่างประเทศไม่ถึงขั้นวิกฤต เพราะมีราวร้อยละ 30 เท่านั้นที่ประสงค์เดินทางกลับประเทศ ทำให้แรงงานส่วนใหญ่ยังทำงานและส่งเงินกลับบ้านได้ ใน พ.ศ.2565 สถานการณ์แรงงานไทยในต่างประเทศเริ่มกลับสู่ภาวะปกติและมีแนวโน้มดีขึ้น โดยมีจำนวนแรงงานไทยในต่างประเทศเกือบ 68,000 คน เช่นเดียวกับแรงงานจากอุดรธานีที่เพิ่มขึ้นมากกว่า 9,000 คน สามารถส่งเงินกลับบ้านได้ถึง 17,000 ล้านบาท ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แรงงานไทยและอุดรธานีในต่างประเทศ (พ.ศ.2560-2564)

ปี	อันดับ	แรงงานไทยใน ตปท.	แรงงานจาก อุดรธานี	สัดส่วนแรงงานจาก อุดรธานีต่อแรงงาน ไทยใน ตปท.	รายได้จากแรงงาน ไทย (ล้านบาท)*	รายได้แรงงานจากอุดรธานี ไทย (ล้านบาท)*
2565	1	67,947	9,218	13.56	237,900	17,300
2564	2	32,916	4,259	12.93	217,300	28,000
2563	1	28,997	4,148	14.30	194,900	27,800
2562	1	58,826	8,420	14.31	192,900	27,500
2561	1	61,835	8,725	14.11	144,400	20,300
2560	1	61,874	8,941	14.45	126,400	18,200

หมายเหตุ: *เฉพาะการส่งเงินผ่านระบบธนาคารแห่งประเทศไทย

ที่มา : Overseas Employment Administration Division, 2023

การศึกษานี้ทำให้พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุดรธานีมีการปรับตัวที่สำคัญหรือพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส เพื่อรับมือกับการระบาด ได้แก่ เสริมสร้างทักษะแรงงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านการขาย รวมถึงการปรับตัวของภาครัฐ เช่น การจัดการเจรจาธุรกิจออนไลน์และการเสริมทักษะการขายของออนไลน์แทนรูปแบบเดิม สอดคล้องกับ Sriyono et al (2021) ที่ผลักดันให้ภาครัฐมีบทบาทสร้างความเข้มแข็งแก่ SMEs ในตลาดดิจิทัลที่กำลังเติบโต จากข้อสังเกตของคณะผู้วิจัยพบว่า ความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เป็นกลไกหลักของการฝ่าฟันวิกฤตนี้ สอดคล้องกับ National Economic and Social Development Council (2022a) และ Skare et al (2021) ที่มองว่า ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ หรืออย่างที่ Marome and Shaw (2021) และ Chowdhury and Jomo

(2020) วิเคราะห์ว่า กลไกความร่วมมือพหุภาคีเป็นรากฐานของชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้ ยังพบว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนอย่างอุดรธานีไม่ได้แตกต่างจากพื้นที่อื่นมากนักตามที่ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงให้เห็นถึงปัญหาของการปิดพรมแดน ซึ่งได้ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อเศรษฐกิจภายในจังหวัดที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันกับประชาชนฝั่งสปป.ลาว

สรุปผลการวิจัย

อุดรธานีคือเมืองที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจกับสปป.ลาว การระบาดของโควิด-19 นำไปสู่มาตรการปิดเมืองปิดประเทศส่งผลกระทบต่ออุดรธานีไม่ต่างจากเมืองชายแดนอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกของการระบาดธุรกิจเกี่ยวกับวัสดุและของตกแต่งบ้านได้รับอานิสงส์จากแรงงานย้ายถิ่นที่กลับภูมิลำเนา อีกทั้งการค้าชายแดนก็ไม่ได้ได้รับผลกระทบมากนัก เนื่องจากสินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคที่ต้องการในตลาดประเทศเพื่อนบ้าน การระบาดของโควิด-19 ยังเป็นปัจจัยเร่งให้ภาคเอกชนรายใหญ่ของไทยดำเนินยุทธศาสตร์อินโดจีนอย่างเข้มข้นมากขึ้น ด้วยการเข้าไปลงทุนจัดตั้งตัวแทนจัดจำหน่าย (แฟรนไชส์) ซึ่งอาจทำให้พฤติกรรมผู้บริโภคชาวลาวเปลี่ยนไป สร้างความกังวลถึงรายได้ที่ลดลงของผู้ประกอบการค้าชายแดนและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

ด้านการลงทุน พ.ศ.2563 มาตรการปิดเมืองได้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจห้างร้านต่างๆ เห็นได้จากตัวเลขจดทะเบียนยกเลิกกิจการ แต่เมื่อมีการผ่อนคลายเป็นมาตรการในช่วง พ.ศ.2564 ก็มีการจดทะเบียนกิจการใหม่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า การระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจในอุดรธานีเป็นวงกว้างมากกว่าที่เห็นตามสถิติ เพียงแต่ผู้ประกอบการส่วนหนึ่งพยายามฝ่าฟันวิกฤตครั้งนี้อย่างเต็มที่ ที่สำคัญยังพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสสำหรับเสริมสร้างทักษะแรงงาน โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เป็นประโยชน์ในการสร้างช่องทางการค้าใหม่ๆ

ด้านการท่องเที่ยว ภาคธุรกิจท่องเที่ยวและเกี่ยวข้องได้รับผลกระทบอย่างหนักจากมาตรการปิดเมืองปิดประเทศโดยจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติลดลงถึงร้อยละ 80 ซึ่งหมายถึงการขาดรายได้และเงินหมุนเวียนภายในจังหวัด โดยในช่วงการระบาดนักท่องเที่ยวไทยส่วนใหญ่นิยมเดินทางมาเยี่ยมชมสถานที่ทางศาสนาและความเชื่อ ซึ่งมีชื่อเสียงระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวต่างชาติโดยเฉพาะคนลาวที่มีกำลังซื้อสูงก็ยังเป็นกลุ่มเป้าหมายของผู้ประกอบการในพื้นที่ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เข้ามาจับจ่ายใช้สอยในหลายรูปแบบซึ่งช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจได้ดี

ด้านแรงงาน หากพิจารณาจากอัตราการมีงานทำในอุดรธานีก็พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างช่วงระบาดกับก่อนการระบาด แต่พบการโยกย้ายงานจากนอกภาคเกษตรมาสู่ภาคเกษตรมากขึ้น ขณะเดียวกันแรงงานย้ายถิ่นคือกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก เห็นได้จากตัวเลขขอรับสวัสดิการทดแทนกรณีว่างงานหรือเลิกจ้างที่พุ่งสูงร้อยละ 1000 ใน พ.ศ.2563 นอกจากนี้ การระบาดของโควิด-19 ยังส่งผลกระทบต่อแรงงานนอกระบบและตัดช่องทางทำมาหากินของคนอุดรธานีที่มีความประสงค์ไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งในช่วง พ.ศ.2563-2564 มีแรงงานเพียงครึ่งหนึ่งเมื่อเทียบกับช่วงก่อนการระบาดที่ได้สิทธิไปทำงานต่างประเทศ นำไปสู่การขาดรายได้ที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวอีกด้วย

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นภาคธุรกิจที่ได้รับผลกระทบหนักที่สุด ขณะที่การค้าชายแดนยังได้รับอานิสงส์จากสินค้าจำพวกของใช้ในชีวิตประจำวันก่อบรรยากาศการปรับตัวมาเน้นทำการค้าภายในประเทศมากขึ้น ส่วนด้านการลงทุนหลายธุรกิจใช้ช่วงเวลานี้ยกระดับทักษะและเพิ่มช่องทางการค้าให้หลากหลายมากขึ้นโดยเฉพาะช่องทางออนไลน์ สำหรับด้านแรงงาน กลุ่มแรงงานย้ายถิ่น แรงงานนอกระบบ และแรงงานต่างด้าว เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเข้ามาให้ความช่วยเหลือ อนึ่ง แม้ผลการวิจัยครั้งนี้จะพบว่า อุดรธานีได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจในลักษณะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่น แต่ก็กล่าวได้ว่า มาตรการปิดประเทศส่งผลกระทบต่อธุรกิจภายในอย่างมีนัยจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจกับสปป.ลาว จึงนำไปสู่ข้อเสนอของผู้ให้ข้อมูลถึงการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนต่อการใช้มาตรการเช่นนี้ในอนาคต

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การระบาดของโควิด-19 เป็นวิกฤตการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในโลกร่วมสมัย การเผชิญปัญหาและแนวทางรับมือของแต่ละพื้นที่ล้วนเป็นบทเรียนสำคัญในการตั้งรับเชิงรุกกับความท้าทายในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

การจัดสนทนากลุ่มครั้งนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบทเรียนเพื่อรับมือกับสถานการณ์ในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ในอนาคต ดังนี้

1. กลไกกลางในลักษณะศูนย์ ศบค. มีความจำเป็นต่อการรับมืออย่างทันท่วงที เช่นเดียวกับความร่วมมือในลักษณะหุ้นส่วนภาครัฐ-เอกชน-ประชาชนภายในพื้นที่ ถือเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ทุกภาคส่วนของอุดรธานีฝ่าฟันอุปสรรคมาได้

2. การปรับตัวและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวทั้งในแง่ของกระบวนการทำงานและระเบียบเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการสนับสนุนและรับมือกับสถานการณ์ ขณะเดียวกันภาคเอกชนก็จำเป็นต้องปรับตัว โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยดำเนินธุรกิจทั้งในแง่ของการเสริมสร้างทักษะแรงงาน และการหาช่องทางการขายใหม่ๆ ในรูปแบบการตลาดแบบผสมผสาน (Omni-channel)

3. การพัฒนาฝีมือแรงงาน หลังกลับมาดำเนินชีวิตแบบปกติวิถีใหม่หลายธุรกิจต้องการแรงงาน แต่กลับประสบปัญหาขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากแรงงานจำนวนหนึ่งเลือกประกอบอาชีพอื่น เช่น พนักงานส่งอาหาร (ไรเดอร์) พนักงานส่งพัสดุ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งขาดทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ เช่น กรมขนส่งทางบกกับการเสริมสร้างทักษะและกฎหมายจราจรแก่คนขับรถบรรทุก พาณิชย์จังหวัดกับการเสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่ผู้ประกอบการ SMEs เป็นต้น

4. มาตรการปิดเมืองปิดประเทศเป็นยาแรงเกินความจำเป็น หากเกิดสถานการณ์ในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ในอนาคต มาตรการนี้ไม่ควรถูกนำมาใช้เนื่องจากไทยมีบทเรียนแล้ว อีกทั้งผู้ประกอบการสามารถปรับตัวตามสถานการณ์ได้

5. การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการ SMEs ต้องเลิกกิจการคือ การขาดเงินทุน เพราะผู้ประกอบการไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้จากปัญหาเครดิตบูโร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงเสนอให้ใช้เครดิตเรตติ้งแทน เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถอยู่รอดและฝ่าฟันอุปสรรคไปได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในพื้นที่ชายแดนด้านอื่นของประเทศจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างองค์ความรู้ในประเด็นผลกระทบจากโควิด-19 ต่อพื้นที่ชายแดนของไทย รวมถึงการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นอีกด้วย

ข้อจำกัดการวิจัย

การระบาดของโควิด-19 และมาตรการปิดเมืองเป็นอุปสรรคต่อการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เนื่องจากการสนทนากลุ่มแบบพบปะกันจริง (Onsite) ไม่เพียงเป็นประโยชน์ต่อคณะผู้วิจัย แต่ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมที่มีบทบาทขับเคลื่อนนโยบายในพื้นที่ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันอีกด้วย

References

- Anusri, B. (2021). Botbat læ kāmī suānrūām khōṅg ‘āsāsamak sāthāranasuk pračham mubānī nai kān pōṅkan rōk khō wit - sipkāo čhangwat ‘Udōṅ Thānī [The role and participation of village health volunteers in the prevention of COVID-19, Udon Thani province]. *Academic Journal of Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus*. 10(2),610-619.
- Asian Development Bank. (2020). An updated assessment of the economic impact of COVID-19. *ADB Briefs*. 133,1-16.
- Bangkokbiz News. (2021). *CPall leng hā phanthamit rūām thun pōēt čhet - sip ‘et nai Lāo - Kamphuča* [CPall looks around a partner to joint venture 7-11 in Cambodia]. Retrieved November 2022, from <https://www.bangkokbiznews.com/business/925809>.
- Bank of Thailand. (2023). *khruāng chī phāwā kānthōṅgthiēo* [Indicator of Tourism situation]. Retrieved January 2023, from https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=875&language=th.

- Brand Buffet. (2022). *Bikṣī phlik chōm sū Big C Place - reṅg khayāi rān dōnḥai - longthun Data konlayut hā pī bīchē sī dan yoṭ khāi 2.7 sēn lān* [Big C upgrades into Big C Place, increasing the number of Ran Donjai and investing Data. BJC has the five-year plan to raise circulation for ฿2.7 billion baht]. Retrieved November 2022, from <https://www.brandbuffet.in.th/2022/03/bjc-bigc-business-strategies-2026/>.
- Chong, T. T. L., Li, X. and Yip, C. (2021). The impact of COVID-19 on ASEAN, *Economic and Political Studies*. 9(2),166-185. doi.org/10.1080/20954816.2020.1839166.
- Chowdhury, A. Z. and Jomo, K. S. (2020). Responding to the COVID-19 pandemic in developing countries: Lessons from selected countries of the global south. *Development*. 63,162-171. doi.org/10.1057%2Fs41301-020-00256-y.
- Department of Foreign Trade. (2022). *Rāṅgān sathiti kānkha* [Trade's statistic report]. Retrieved November 2022, from <https://www.dft.go.th/bts/trade-report>.
- Dye, T. R. (1982). *Understanding public policy*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Inthaboonsri, K. (2020). Kānmī sūanrūam songsoēm sukkhaphāp prachāchon nai wikrit khō wit - sipkāo nai khē sōm chāngwat 'Udōṅ Thānī [The public health participation in COVID-19 crisis in Nam Som, Udon Thani province], *Academic Journal of Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus*. 9(2),625-635.
- Janjua, L. R., Muhammad, F., Sukjai, P., Rehman, A. and Zhang, Y. (2021). Impact of COVID-19 pandemic on logistics performance, economic growth, and tourism industry of Thailand: An empirical forecasting using ARIMA, *Brazilian Journal of Operations and Production Management*. 18(2),1-13. doi.org/10.14488/BJOPM.2021.001.
- Krueger, R. A., and Casey, M. A. (2014). *Focus groups: A practical guide for applied research*. California: SAGE Publications.
- Krungthai Compass. (2020). *Rao thīeo duāi kan kratun thōṅthīeo Thai dai sām . hok - 6.2 mūnlā nabāṭ* [Raothieodulkan instigates domestic tourism for 36-62 billion baht]. Retrieved August 2021, from https://krungthai.com/Download/economyresources/EconomyResourcesDownload_579Research_07_63.pdf.
- Marome, W. and Shaw, R. (2021). COVID-19 response in Thailand and its implications on future preparedness, *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18,1089-1099. doi.org/10.3390/ijerph18031089.
- Ministry of Commerce. (2023). *Mūnlakha kānsong'ōk khōṅ Thai pī sōṅphanhāṗhōksipsām* [2019 Thailand's export volume]. Retrieved January 2023, from <https://tradereport.moc.go.th/Report/Default.aspx?Report=TradeThExportMonthly>.
- Ministry of Tourism and Sport. (2021). *Sathanākān kānthōṅthīeo nai prathēt rāi chāngwat pī sōṅphanhāṗhōksipsī* [2021 Tourism's situation in Thailand, 77 provinces]. Retrieved November 2022, from <https://www.mots.go.th/news/category/630>.
- Mogaji, E., Adekunle, I. and Aririguzoh, S. (2022). Dealing with impact of COVID-19 on transportation in a developing country: Insights and policy recommendation, *Transport Policy*. 116,304-314. doi.org/10.1016/j.tranpol.2021.12.002.
- Murphy, E. (1981). *Urban planning and municipal public policy*. New York: Harper & Row.

- National Economic and Social Development Council. (2022a). *Phalittaphan phāk læ čhangwat bæp parimān luksō chabap Phō.Sō. sōngphanhāṛōjhoksipsām [Gross regional and provincial product chain volume measures 2020 edition]*. Retrieved November 2022, from https://www.nesdc.go.th/main.php?file name=gross_regional.
- National Economic and Social Development Council. (2022b). *Phāwa sēthakit Thai trai mā thī sōng khōng pī sōngphanhāṛōjhoksiphā læ nāōnōm pī sōngphanhāṛōjhoksiphā [2022 Thailand's economic situation in 2nd quarter and 2022 economic outlook]*. Retrieved November 2022, from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=12810.
- Or, N. H. K., Cheng, E. W., Yue, R. P. H. and Yuen, S. W. H., (2021). Risk perception, anxiety and the future of international trade: A cross-national study of public trade preferences in Asia under COVID-19, *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 31(s1),26-40. <https://doi.org/10.1080/17457289.2021.1924732>.
- Overseas Employment Administration Division. (2023). *Khōmūn sathiti kāndænthāng pai tham ngān tāngprathēt [Statistic of Thai overseas employment]*. Retrieved January 2023, from <https://www.doe.go.th/prd/overseas/statistic/param/site/149/cat/81/sub//category/view/list-label>.
- Park, I-J., Kim, J., Kim, S., Lee, J. and Giroux, M. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on travelers' preference for crowded versus non-crowded options. *Tourism Management*. 87(2021),1-16. doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104398
- Prachachat. (2021a). *Saphā thōngthiēo 'udōn čhō pluk thiēo 'Isān rap rotfai Čhīn - Lāo [Udonthani's tourism council plans to revive tourism industry in Northeastern region, positively impacted from China-Lao PDR railway]*. Retrieved November 2022, from <https://www.prachachat.net/tourism/news-82>.
- Prachachat. (2021b). *Hōkānkha 'udōn tang čhet thīm fūnfū thurakit khō wit raloḳ sām dūan diēo sūn kwā phanlān bāt [Udonthani Chamber sets up 7 teams to revive businesses. Covid-19 3rd wave damages business that loss about 1 billion baht in a month]*. Retrieved November 2022, from <https://www.prachachat.net/local-economy/news-674041>.
- Saiseesod, S. (2021). Phruttkam kānpōētrap khōmūn khaōsān læ khwām tranak rū khōng nakriān naksuksā čhangwat 'Udōn Thānī nai chuāng wairat khō wit - sipkāo rabāt [Information exposure behavior and awareness of Udon Thani students during the COVID-19 epidemic]. *Valaya Alongkorn Review (Humanities and Social Science)*. 11(1),13-25.
- Škare, M., Soriano, D. R. and Porada-Rochon', M. (2021). Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry. *Technological Forecasting & Social Change*. 163(2021),1-14. doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120469.
- Sriyono, Biduri, S. and Proyoji, B. (2021). Acceleration of performance recovery and competitiveness through non-banking financing in SMEs based on green economy: impact of COVID-19 pandemic. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*. 10(27),1-10. doi.org/10.1186/s13731-021-00166-4.
- Suhardiman, D., Rigg, J., Bandur, M., Marschke, M., Miller, M. A., Pheuangsavanh, N., Sayatham, M. and Taylor, D., (2020). On the coattails of globalization: Migration, migrants and COVID-19 in Asia. *Journal of Ethic and Migration Studies*. 47(1),1-22. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1844561>.
- Tadesse, S. and Muluye, W. (2020). The impact of COVID-19 pandemic on education system in developing countries: A review. *Open Journal of Social Sciences*. 8(10),159-170. doi.org/10.4236/jss.2020.810011.

- Tathmee, D. (2021). Phruttkam kändulāē sukkhaphāp ton 'ēng khōng phū sūng 'āyu wikrit khō wit - sipkāo nai khē wang sām mō čhangwat 'Udōn Thānī [The self-care behavior of the elderly during COVID-19 crisis of Wang Sam Mo district, Udon Thani province]. *Journal of Buddhist Philosophy Evolved*. 5(2),1-11.
- Thatrimontrichai, A., Weber, D. J. and Apisarntharak, A., (2021). Mental health among healthcare personnel during COVID-19 in Asia: A systematic review. *Journal of the Formosan Medical Association*. 120(2021),1296-1304. <https://doi.org/10.1016/j.jfma.2021.01.023>.
- United Nations. (2020). *United Nations comprehensive response to Covid-19: Saving lives, protecting societies, recovering Better*. Retrieved July 2021, from <https://www.un.org/sites/un2.un.org>.
- United Nations Development Programme. (2020). *COVID-19 and Central Asia: Socio-economic impacts and keys policy consideration for recovery*. Retrieved August 2021, from <https://www1.undp.org/>.
- Udonthani Provincial Labour Office. (2019). *Sathānakān rāngngān čhangwat 'Udōn Thānī rāi pī sōngphanhārōjhoksip 'et [2019 Udonthani's labour situation]*. Retrieved November 2022, from <https://udonthani.mol.go.th/news/>.
- Udonthani Provincial Labour Office. (2020). *Rāngngān sathānakān rāngngān čhangwat 'Udōn Thānī rāi pī [2020 Udonthani's labour situation]*. Retrieved November 2022, from <https://udonthani.mol.go.th/news/>.
- Udonthani Provincial Labour Office. (2021). *Rāngngān sathānakān rāngngān čhangwat 'Udōn Thānī rāi pī sōngphanhārōjhoksipsām (Makarākhom-Thanwākhom) [2021 Udonthani's labour situation, January - December]*. Retrieved November 2022, from <https://udonthani.mol.go.th/news/>.
- Udonthani Provincial Labour Office. (2022a). *Rāngngān sathānakān lāe datchanī chī wat phāwa rāngngān čhangwat 'Udōn Thānī rāi pī sōngphanhārōjhoksipsī (Makarākhom - Thanwākhom) [2022 Report and indicator on Udonthani's labour situation, January-December]*. Retrieved November 2022, from <https://udonthani.mol.go.th/news/>.
- Udonthani Provincial Labour Office. (2022b). *Rāngngān sathānakān lāe datchanī wat phāwa rāngngān čhangwat 'Udōn Thānī trai mā sām pī sōngphanhārōjhoksiphā (Karakadākhom - Kanyāyon) [2022 Report and indicator on Udonthani's labour situation in 3rd quarter, July-September]*. Retrieved November 2022, from <https://udonthani.mol.go.th/wp-content>.
- Worldometer. (2023). *Covid-19 Coronavirus pandemic*. Retrieved January 2023, from <https://www.worldometers.info/coronavirus/>.
- Zhang, S. X. and Chen, J. (2021). Scientific evidence on mental health in key regions under the COVID-19 pandemic-meta-analytical evidence from Africa, Asia, China, Eastern Europe, Latin America, South Asia, Southeast Asia, and Spain. *European Journal of Psychotraumatology*. 12,1-3. <https://doi.org/10.1080/20008198.2021.2001192>.